

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд на тема: „*Политически и дипломатически отношения между Царство България и Република Армения 1918 – 1925 г.*“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на *ас. Еожени Кеворк Сакъз* – свободен докторант по професионално направление 2.1. Филология, Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (Арменско обществознание)

от

доц. д-р Георги Димов, ИБЦТ-БАН (утвърден със Заповед № РД-38-310/25.06.2025 г. в състава на научно жури във връзка със защитата на Еожени Сакъз).

● *Общо представяне на процедурата и дисертанта*

Докторант Еожени Сакъз е представила необходимите документи, свързани с процедурата за защита на дисертационния си труд. Тя е приложила: дисертационен труд, разгърнат в обем 250 стандартни за академичен формат страници, от които 211 страници научен текст, 23 страници приложения и 12 страници библиография от 170 заглавия, разделени на извори и специализирана литература на български, руски, арменски, английски и френски език. Текстът в дисертационния труд е онагледен с таблици и снимков материал. Приложен е и автореферат. Дисертационният пакет отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за прилагане на ЗРАС, както и правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности на СУ „Св. Климент Охридски“. Във формален план дисертационният труд съдържа: увод, обзор на литературата, три основни глави, заключение и приложения.

● *Актуалност на тематиката*

В съдържателен план представеният за защита дисертационен труд е в областта на арменската история, българо-арменските културни и исторически връзки през

вековете и историческите, политически и дипломатически отношения между Царство България и Република Армения през XX в. Може смело да заявим, че това е научно предизвикателство за съвременната българска хуманитаристика и филологическа наука, а избраната тема от докторант Еожени Сакъз и нейният научен ръководител е актуална и значима.

● **Методология на изследването**

Методологията, представена в дисертационния труд е комплексна и включва необходимия за такъв тип изследване **интердисциплинарен подход**. Той съчетава **евристичен метод, исторически метод, анализ на документите** (критическо изследване на публикации в арменската преса, дипломатическа кореспонденция, държавни договори, меморандуми, резолюции, протоколи, телеграми и официални писма, съхранявани в българските архиви), **културно-исторически и международен анализ и социологически и демографски подход**. Акцентът в дисертационния труд е върху комбинацията от изброените научни методи и подходи, с цел задълбоченото и многопластово изследване на българо-арменските политически и дипломатически отношения в епохата на следвоенна Европа, т.е. в нач. на XX век. Цел, която е постигната блестящо от дисертанта.

● **Структура и съдържание на дисертационния труд**

Уводът съвсем закономерно ни запознава с темата, методологията и целите на изследването. Той ясно очертава и основните проблеми, свързани с дипломатическите и политическите отношения между Царство България и Първата Арменска Република в периода 1918–1925 г.

Първа глава е озаглавена **Българо-арменските исторически връзки XVII – нач. на XX в.** Съвсем очаквано, тази част от изследването проследява исторически и хронологически българо-арменските връзки от ранното Средновековие до началото на XX век. Разгледан е съвсем бегло и процесът на установяване и развитие на арменската диаспора в българските земи през османския период. Описани са основните вълни на преселение между VII и XI век, довели до формирането на компактни арменски общности в ключови градове като Пловдив, София, Варна и Русе. Втората част от главата разглежда културните взаимодействия между двата

народа през XVIII и XIX век и ролята на арменските печатници и печатари за българската просвета. Третата част от тази глава е посветен на подкрепата, която арменската общност оказва на българската освободителна борба. Описва се и помощта, оказана на великите революционери Георги Раковски и Васил Левски, както и участието на арменците в Априлското въстание и Руско-турската война. Последната част от главата проследява сътрудничеството между българи и арменци в края на XIX и началото на XX век. Още повече, в следствие на арменските погроми, България се утвърждава като убежище за арменски бежанци, мигранти и революционери.

Втора глава носи названието **Армения през периода на Османско и Иранско владичество до разпада на Руската империя**. Тази част от труда на Еожени Сакъз проследява най-съществените етапи в арменската история от началото на нейното разделяне между Османската империя и Сефевидски Иран до разпадането на Руската империя в началото на XX век. Особено внимание е отделено на дейността на Исраел Ори – ранен визионер на арменското националноосвободително движение, положил огромни дипломатически усилия за ангажиране на европейските сили с арменската кауза. Особено внимание е обърнато и т.нар. Арменски въпрос – израз на стремежите на арменския народ към културно оцеляване и политическа еманципация. В заключителната част на главата е представено драматичното въздействие на Първата световна война и Руската революция върху арменския народ. Арменците преживяват Геноцида от 1915 г. в Османската империя, докато в Източна Армения рухването на руската власт води до вакуум на управление и нови политически предизвикателства.

Третата глава е най-съществената част от изследването. Озаглавена е **Политически и дипломатически отношения между България и Армения (1918-1925 г.)** и хронологически започва с първоначалните политически контакти от м. юни 1918 г., когато арменското правителство официално уведомява българските власти за своята независимост. Проследени са обстойно усилията на арменските представители да ангажират България с хуманитарната и политическата кауза на младата република. Съвсем закономерно вниманието на докторант Сакъз е насочено и към подготовката за Цариградската конференция през 1918 г., по време на която българската дипломация проучва стратегическото значение на Армения, възлагайки на Задиг Ханзадян съставянето на доклад, в който са обобщени географските, военните и икономическите характеристики на страната. Проучването на този

период показва, че въпреки кратковременното си съществуване, Първата Арменска Република успява да изгради значими дипломатически контакти с България. Резултат както от активна арменска дипломация и добре организираната арменска диаспора, така и от стратегическия интерес на България към Армения.

Заключението обобщава направените изводи в дисертационния труд. От него става ясно, че арменската общност в България не се явява пасивен обект на политическите отношения, а активен субект в процесите на изграждане на междудържавни отношения. А със създаването на Арменското народно обединение (АНО), българските арменци в крайна сметка успяват да изградят своето представителство и да го превърнат в ефективен политически посредник между Ереван, София и международната общност.

● **Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите**

Докторант Еожени Сакъз притежава научно-изследователска компетентност, което е достатъчно основание за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Нейното изследване съдържа множество приносни моменти и осветлява редица „бели петна“ от българо-арменските отношения през ХХ век. Дисертационният труд въвежда в научен оборот нов архивен материал и представя за първи път, при това систематизирано, значителен обем документи от българските архиви, които досега не са изследвани. За по-задълбоченото и цялостно разбиране на двустранните отношения между Царство България и Република Армения през разглеждания период спомага допълнително и анализът на арменската преса в България. Изследването представлява и първият по рода си цялостен академичен опит да бъдат дълбинно проследени и анализирани политическите и дипломатическите отношения между двете държави в периода 1918–1925 г. Това включва описание и преглед на дипломатическите инициативи, институционалните форми на сътрудничество, историята и ролята на арменската общност в България през вековете. Особено похвално е старанието на Еожени Сакъз да изследва и разгледа българо-арменските връзки на фона на голямата международна политика след Първата световна война; включително в светлината на Версайската и Севърската система и влиянието на Великите сили върху процеса на международно признаване на Армения. Изследването акцентира детайлно и върху активната роля на арменската общност в България като посредник в дипломатическите отношения между София и

*Ереван, включително в оказването на хуманитарна помощ. Най-впечатляващо обаче остава проследяването на процеса по създаването и функционирането на Генералното консулство на Армения в България, което само по себе си е дипломатически прецедент за този исторически период. **В заключение:** дисертационният труд на докторант Еожени Сакъзна се явява безценен помощник за всички историци, дипломати и изследователи, които желаят да опознаят външната политика на Царство България и Република Армения в периода 1918 – 1925 г. Всичко това ми дава основание убедено да препоръчам на уважаемото научно жури да гласува на ас. Еожени Кеворк Сакъз присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 2.1. Филология, Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (Арменско обществознание).*

11. 08. 2025 г.
гр. София

Рецензент:
доц. д-р Георги Димов

